

Migrabunt; juvat his Spatium ultra quærere sedes.
 Nulla igitur Spatium immensum sola occupat. Ergò
 310 Nulla immensa potest, nulla infinita vocari.
 Dant aliis aliæ finem accipiuntque vicissim.
 Sed quæ sunt finita loco, finita necesse est
 Sint etiam numero; quare sub quâque figurâ
 Innumeræ Atomos consistere posse negandum.
 315 Porro finitas Atomorum dicere formas,
 Atque ideo classes, queis dant sua nomina formæ;
 Cogeris. Hinc sequitur conclusam limite certo
 Materiæ summam: cùm non coalescere possit
 Undique finitis è partibus infinitum.
 320 Sed quoniam Spatii quodcumque relinquis inane,
 Æquè infinitum est atque id quod corpore complex,
 Inde liquet Spatii summam non posse repleri,
 Ni nova Materiæ summa infinita creetur.
 Quæ nunc sparsa natat Vacuo, quâm curta brevisque est!
 325 Ampla videre mihi videor quæ dolia vulgo
 Asservant inter cava fundamenta domorum
 Teutones, aut cryptis gelidoque in monte recisis
 Porticibus, veteri sacrata palatia Baccho:
 In quæ si jaceres quantùm capit amphora vini,
 330 Hospitibus, pro! quanta mihi vindemia! dicens;
 Imò quâm tenuis, dicam, si dolia cernas.

ET cur, si numero sunt infinita, volebas
 Semina Materiæ Spatium quæcumque pererrant,
 Finitis tamen inter se distare figuris?
 335 Haud equidem ignoro quid ad hæc contraria forsan
 Invitum te compulerit. Cùm nempe videres
 Non infinitas passim confurgere rerum

In mundo species, at finibus esse coactam
 Quamque suis, nullamque novâ splendescere formâ,
 340 Intellexisti, quamvis agnoscere nolles
 Quid foret, esse aliquid certâ quod lege domaret
 Effusam vim Materiæ, frenoque protervam
 Luxuriem & rapidos posset compescere motus.
 Mens erat; at tibi Mens fabricâ procul exulat omni:
 345 Ergò Materiæ potius resecanda potestas,
 Ipsaque per certas formarum, sub duce nullo,
 Distribuenda fuit legiones atque catervas:
 Ut responderi posset quærentibus, inter
 Quadrupedes quare nil grandius est Elephanto?
 350 Cur non centimanos Briarei de stirpe Gigantes,
 Centauros, Scyllas, aut qualis fingitur Argus,
 Semibovesque viros edit Natura creatrix,
 Et Satyros; at se generatim secla propagant;
 Nec surgunt nova monstra, sed omni gente parentum
 355 Nascuntur similes atque omni tempore foetus?
 Scilicet innumeræ Atomos in quâque repositas
 Classe quidem, at non innumeræ occurrere classes.

O miserum effugium! Tua si corpuscula per se
 Consistunt, dominoque carent, ac sponte regunt se;
 360 Dic mihi, quæ virtus, quæ causa potentior ipsâ
 Materiâ, paucas ad classes illa redagit
 Semina, quæ nobis æterna, immensaque jactas?
 Dic age, nam debes: factique edisse causam,
 Si potes; aut gratis hæc omnia ficta fatere.
 365 Nempe tuis aptas Naturæ gesta repertis,
 Qui tua Naturæ gestis aptare reperta
 Debueras: nec te tamen extricas labyrintho.

Nam si Atomi sunt innumeræ sub quâque figurâ,
Saltem infinitæ generis cujusque creati
 370 Res fierent; passimque Lupi, passimque Leones,
Et pecudes passim, lapides, plantæ exorerentur,
Atque homines; omnis semper daret omnia tellus:
Nec volucres aér, nec pisces unda teneret.
Quæ via nascendi cunctis animantibus una est,
 375 Infinita foret. Nullo de sanguine patrum
Improvisus adesset equus, bos, ales & anguis;
Non sensim vires, non augmen adeptus ab annis,
At vegetus grandisque, & jam perfectus adulto
Corpore; feminibus confestim ac sponte coactis.
 380 Nam quæ facta semel, fieri cur posse negares?
Poma sine arboribus, sine terrâ & semine fruges
Affluerent; interdum alieno tempore messis
Cresceret; inque mari medio consurgeret arbos.
Omni luce novi soles, nova sidera cunctis
 385 Noctibus; innumeri diverso crine Cometæ
Nunc pervulgarent peregrino lumine cœlum,
Nunc levitate pari fugerent, oculisque videntum
Eriperentur, & immenso haurientur Inani.
Namque infinitis debent concurrere semper
 390 Infinita modis, ullo nec limite sifisti;
Quando infinitum numero non clauditur ullo.

ASPICE tesserulas, queis ludicra bella geruntur
In tabulâ, vario quam segmina picta colore
Distinguunt. Primâ pedites in fronte locati,
 395 Regem & Reginam, famulos equitesque tuentur,
Nec positæ gemino defunt in margine turres:
Quisque suâ solet ire viâ, miscentur & intrant

Alternis inimicam aciem; fit plurima cædes
Hinc atque hinc, donec cedat Rex undique captus.
 400 Interea quoties pugnæ variatur imago!
Quàm diversâ etiam, quàm multiplici positurâ,
Objicibusque novis pugnantum invertitur ordo,
Invertique potest! Non sunt tot in æquore fluctus,
Nec tot habent sylvæ frondes, aut gramina campi.
 405 Quid, si infinitis ageretur ludus utrinque
Tesserulis; an summa foret finita modorum?

NEC juvat inumeros alibi configgere Mundos
In quibus omnigenum scateat sine limite rerum
Copia, quæ nostro parcè conceditur Orbi.
 410 Nam si reverâ starent, quos exstruis, Orbes,
Quâ ratione probas nostratisbus esse replendos
Corporibus; nec posse novis coalescere formis
Tot concurrentes Atomos, nova semper ut illic
Ac penitus nobis incognita corpora gignant?
 415 Namque modi quibus hæ partes concrescere possunt,
Non tantum multo sunt plures partibus ipsis,
Verum infinitè plures. Quæ nexibus ergo
Diversis poterunt diversè corpora gigni,
Sunt infinitè magis infinita. Quis autem
 420 Tantum infinitum tantâ virtute coercet,
Ne, sibi permisum atque omni variabile casu,
Det species aliquando novas, veteresque vicissim
Diffingat? Fixa est adeò si norma creandis
Corporibus, qualem servat Natura perennem;
 425 Si rerum genera & certa & finita videntur;
Esse modum finemque Atomis frenumque necesse est.

NATURAS porro similes non sola figura
Principiorum, ut fortè putas, at certus eorum
Nexus & ad leges quidam status efficit ordo.
 430 Quin aliam speciem referentia prorsus ab iisdem
Principiis aliter digestis corpora fient.
Ut nive candidior limus, quem Serica regna
Finixerunt dudum, quique his jam fingitur oris,
Pistus utrāque manu figuli, cedensque moventis
 435 Arbitrio, currente rotâ, dat monstra Deorum
Omnigenasque feras & Eoi munera ponti;
Ex illo nunc forma viri, nunc urceus exit.
Qui cibus in nostros facilis convertitur artus,
In cane fit canis; atque leo, si fortè leonis
 440 Venerit in stomachum. Ros idem gramina campi,
Hortorum flores, frumentaque nutrit in arvis.
Phocarum veluti rector, quem fabula narrat
Multimodis oculos hominum elusisse figuris.
Nam villosum aper, durum atque immobile saxum,
 445 Flamma vorax, fluviusque liquens erat, ac ferus anguis;
Mille novas iterum species iterumque daturus,
Arcto ni premerent fugitivum vincula nexus:
Humanos donec repararet denique vultus.
Unde licet paucæ varient elementa figuræ,
 450 Res tamen innumeræ & qualiacunque creabant
Corpora, non specie tantum, ceu reris, in unâ;
At multas itidem species, quot cedere possunt
Innumerabilium nexus, quos esse probavi
Prosum infinitos. Unde infinita videres
 455 Et rerum genera, & generis cujusque creatæ
Corpora, si verè sub qualicunque figurâ
Innumeræ Atomos totus comprehendenter Orbis:

Ergò quadrupedes immani maximitate,
Aut formâ horribiles; Polyphemos, atque Chimæras,
 460 Gorgonas, Harpyasque, ac septem faucibus Hydros.
E quadris, duplii tantum quæ picta colore,
Sic incredibilis formarum copia prodit,
Mutatis sœpè ordinibus, textuque quadrorum;
Unde pavimentis veniat decor atque venustas.
 465 ÆMULA Naturæ (quanto minor inferiorque)
Mens humana, tamen vi freta laboris & arte,
Quam Ratio solers parit, experientia firmat,
Mixturis elementorum, quæ paucula novit,
Spe lucri proprios nova corpora finxit in usus,
 470 Et species, quibus abstinuit Natura, creatis
Addidit; igne coquens, unguenta & pharmaca fecit,
Granaque sulphurea, & vitrum, urentesque lapillos;
Insitione dedit priscis nova germina truncis;
Jussit & ignotos animalia prodere foetus,
 475 Robustumque genus mulos invexit in Orbem.
Et tuus ille opifex Mundi, rerum unicus auctor,
Omniparens casus fundo tam divite pollens,
Non facit hæc! Brevis huic virtus, aut curta supellex.
Esse Atomis fines igitur frenumque necesse est.
 480 Verùm, quod per se est, frenum finesque recusat:
Ergò stare suis non possunt viribus unquam,
Et causam agnoscunt Atomî, Numenque supremum.
Hic Deus, hic certè est, frustraque, Epicure, reclamas.

N U N C igitur spatio immenso finita vagari
 485 Si dederis, nullo coalescent semina nexu.
Nempe mari magno si longè dissipata venti

Navigia impellent aliquot rectoris egena,
Nunquid fortunâ tandem fore credis , ut usquam
In classem coëant , & confociata ferantur
490 Fluëtibus Oceani , quantos tegit orbita solis ,
Quantum & transversus Mundi protenditur axis ?
Disgregat in Vacuo certè distantia major
Finitas Atomos : per inania magna solutæ
Convenient nunquam ; spatia infinita vagando
495 Non tranare nisi infinito tempore possunt.
Pro ! Quàm operis disjecta tui malè membra cohærent !

AT si Materiam claudunt circumundique fines ,
Illam ultrà , quæris , quò sit ventura sagitta
Quam bonus arcitenens valido contorserit arcu ,
500 Ex errore tuo dubium tibi nascitur illud.
Ultra Materiem nihil est ; mittes ne sagittam
In nihilum ? Nihilo non est locus : ergò resistet ,
Nec poterit telum vetitos erumpere fines ,
Et vires frustra effusas mirabitur arcus.
505 Nec sine corporibus locus est , nec mobile quidquam
Absque loco : Spatium si funditus omne revellas ,
Mors erit hæc motûs ; alisque repente recisis
Missile , jam nullo in directum tramite abibit
Injussum per iter raptantibus ætheris undis.

510 **E**TERNA s finxitse Atomos totius ut Orbis
Principium foret absque Deo , nusquamve creatum ,
Atque infinitas , quod utrumque probata refellunt ,
Haud satis est visum implacato Numinis hosti ;
Verùm immortales etiam affirmare necessum
515 Huic fuit ; ut cunctis et si non dotibus , ævo

Mentiri Numen saltem , ac supplere valerent .
Et quia corporibus mors est , elementa resolvit
Cùm coepere , suos ac tandem rumpere nexus ,
Idcircò nullis compactas ex elementis ,
520 Verùm perfectâ pollentes simplicitate ,
Ac solidas Atomos , minimasque & vulnere nullo
Dividuas fecit ; ne morti occumbere possent .

NUNC , individuas igitur non esse , probandum .
Res acta est : etenim variis existare figuris
525 Dixisti : possunt sine partibus esse figuræ ?
Fac tibi quadratas , teretes , triquetrasve , licebit ;
Plurimus extremas exasperet angulus oras ;
Sint aliæ cuneis similes , aliæque cylindris ;
Spirales aliis flexus , vel acumina fingas ;
530 Per multis hamus , mucro , vel adunca proboscis ,
Cornua , vel dentes , rami , perplexaque fila
Promineant ; quasdam speculo magis effice planas :
Denique ad arbitrium forma , prout est opus , omni
Ut possint hærere modo , facilique coire
535 Congressu : da quosque sinus , da quilibet ansas ,
Tu pater , ac figulus : tandem nocte , assue , texe ;
Sed mihi ne minimas , sic ut minus esse queat nil ,
Neve haud compositas , immortalesque profecto
Dixeris , ut pote quæ non constent partibus ullis ;
540 Et cùm principiis careant ipsissima rerum
Principia , haud unquam in res ulla posse resolvi .
Nam circumcidì possunt , fierique minora ,
Atque in perpetuum frangi , quæcunque figuris
Prædicta sunt . Ita quadratis mutare rotunda
545 Cædendo promptum est ; iterum quadrata rotundis .

Quámque diu supereft hamus , vel mucro , vel uncus ,
Vel quæcunque potest Atomum signare figura ,
Semper ibi supereft aliquid quod radere possis.

- A U T illis igitur formam concedere nullam
550 Cogeris , atque ansas abradere funditus omnes ;
Jamque adeò nullius erunt primordia molis :
Aut si vis illas aliquâ irretire catenâ ,
Quo melius possint nexus sociare maritos ;
Jam tibi principiis Atomî , cœu cætera constent
555 Corpora . Nec dicas quid primum in rebus inesse
Perpetuum , simplex , solidum , immortale , necessum ;
Corporeumque simul : quoniam non amplius ista
Conciliare potes ; tibi nec jam impune licebit
Dividuas Atomis auferre ac reddere partes .
- 560 Q U I N etiam , ut velles omni spoliare figurâ
Quæ tibi Naturæ corpuscula prima videntur ;
Discrepat id quanquam Vero placitisque repugnat ;
Ne spoliata quidem , penitus sine partibus essent .
Namque ubi neqtuntur (ponamus talia neqtî)
565 Totane cum sociis conjungi dixeris ? An non ?
Si tota ; est igitur penetrabile corpus , & unum
Ex dupli fiet semper , nec mille decemve
Millia vel minimam poterunt extollere molem ,
Totaque Materies Atomum redigetur in unam :
- 570 Quo quid ineptius est ? At si non tota cohærent ;
Ergo per partem . Sic nunquam est partibus orba
Materies . Ab eâ partes si demseris , aufers
Naturam , & nihilo redditis : nil possidet unum
Et simplex ; menti laudem hanc permittit habendam :

575 Ipsa sed extensa est ; atque hujus particula omnis ,
Ut pars totius , in partes ita sectile Totum est .

- T R E S itaque annexas , ut fundamenta futuri
Corporis , in medio positam simul utraque tanget ;
Altera sed lævum tanget latus , altera dextrum .
- 580 Adjicias aliam subtûisque superque , videbis
Quatuor in mediâ partes . Nunc antè retroque
Des alias , iterum medium quæ tangere possint ,
Sex numeras . Restant spatia interjecta , novisque
Seminibus possunt impleri , quæ simul istam ,
585 Diversâ at facie , tangent : tot partibus ergo
Hæc Atomus constat , quot habet circumundique parvas
Ac sibi contiguas Atomos ; & partibus illis
Omnibus est etiam centrum commune , quod ipsum
Particulas alias complectitur , atque ita semper ;
- 590 Ut nequeas unquam finem reperire secandi .
Quem si invenisses , extrema secutus , haberet
Rem non extensam , sine centro & partibus ; hoc est ,
Materiem , quæ Materies non amplius esset .
Quòd si tam parvâ terrentur imagine sensus ,
595 Nec fugitiva sequi conspectu segmina possunt ,
Aspice quâm latè se parvula ductilis auri
Lamina protendat , repetito sæpius iactu :
Flammante è stipulâ quâm immensa volumina fumi
Exsurgant , densâ & subtexant cærula nocte ;
- 600 Quâm levis inficiat quantos tinctura liquores ;
Quâm tenui demum inflammati sulphuris aurâ
Ingratus vinis odor & sapor inditus adsit .
Multâ quidem , sed crassa tibi corpuscula sensum
Quæ feriunt ; quot non feriant vix credere possis :

605 Subtili nimirum quia sunt hæc prædicta filo.

A d perpendiculum si linea recta jacenti
Incedit, puncto resupinam figet in uno.
Si cadet obliquè, paulo teget amplius illam;
Nec punctis tanget, licet inclinata, duobus,
610 Plūsve minūsve tamen, clivo prout illa minore
Vel majore cubat. Sic plūsve minūsve gradatim
Tactile fit punctum, prout angulus inde remansit
Obtusus vel acutus. Item si jungimus ambas,
Sic tamen ut puncto siet altera longior uno,
615 Nec magis exsuperet dextrâ quām parte sinistrâ,
En tibi dimidias Atomos queis linea major
Prominet. Hoc etiam te Pyramis ipsa docebit.
Quatuor huic facies Atomum ducuntur in unam;
Quatuor huic Atomo partes ergò esse necesse est.
620 Nam sit apex Atomus; quæ linea proxima, binis
Est Atomis, tribus est quæ tertia, sic quoque deinceps.
Una duas igitur liquidò premit, atque duæ tres,
Verùm non totas; cùm semper linea crescat
Inferior, donec superet basis infima cunctas.
625 C U R diagonalem lateri commensus, inanes
Deprendis curas, teque hīc spes irrita fallit?
Si tamen ex Atomis est omnis linea quadri,
Protinus obliquæ non est componere rectam
Cur nequeas; Atomis paribus nam si utraque constet,
630 Jam facilè inventu est quanto hæc numerosior, illam
Exsuperet: sed cùm hoc frustra in molimine sudas,
Majores Atomis Atomos agnoscere debes.
Fortè ideo nullā quadrari circulus arte,

Nullā vi potuit nostræ per secula mentis:

635 Tentatum multis opus infelicibus exit
Auspiciis; vanum risit Natura labore.
Nulla Geometrices tibi non arcana repugnant.
Quilibet inumeros in se implicat orbibus orbes
Circulus: at totidem centrum qui proximus ambit,
640 Orbis habet partes, quot qui tenet ultimus oram.
Namque intermediis tot in Orbibus, ordine certo,
Quo proprius centrum est, majoribus usquè minora
Respondent spatia, & decrescit particularum
Mensura, haud numerus. Quin & si simplice puncto
645 Centrum stare putas, centro quoque cæcus in ipso es.
Nam quā parte sui latus unum respicit oræ,
Hac latus adversum non respicit: unde tot illi
Sunt minimæ partes, quot eā numerantur in orâ,
Etsi quæque minor. Centrum ipsum est circulus alter,
650 Qui rursus inumeros in se complectitur orbes.

E R G Ò Materies, ut pondera, tempora, motus,
Dividitur semper; nunquam horum extrema secando
Assequeris. Veluti motûs pars nulla quies est;
Temporis ut partes minimæ sunt tempora quædam;

655 Ponderis ut partes sunt pondera; sic quoque nulla
Corporis extensi pars non extensa profectò est.
Quod si individuum nonnunquam in corpore punctum
Fingimus, hoc fit uti centri ratio ipsa notetur:
Linea sic spatio sine lato fingitur, imò
660 Lata superficies solido sine; corporis etsi
Naturam longè, latè, solidèque profundam
Noverimus, nec posse aliter consistere corpus.

AT demonstratur, dices, cum sphæra jacenti
Ponitur in plano, punctum quo jungitur illi
665 Esse individuum. Sedenim qui talia monstrant,
Effingunt animo sphærā planumque minutis
E punctis; uni quæ sunt bene nota Mathesi,
Dum spatii rationem à corpore segregat ipso;
Non physicæ, corpus quæ semper conspicit ipsum.
670 Ergò, si punctum verè perpendimus illud
Contactūs, veram solidi partem esse videmus,
Atque parem reliquis quas scindi posse probatum est.
Haud etenim plani faciem contingere solū
Cernitur, ast etiam sphæræ cui firmiter hæret,
675 Partes vicinis contingit partibus: ergò
Dividuum est, & particulis è pluribus in se
Conflatum; quamvis hac tantum parte videri
Possit nonnunquam, quâ plano contiguum fit.

DIVIDUAS Atomos igitur fatearis oportet:
680 Unde mori possunt. Nam reji quæ fuit antè,
Continuò mors est cùm solvi coepit, & illas
Diffluere in partes quarum agmine constituit olim.
Nec dicas, plenæ cùm sint, quod lædere possit
Non admissuras, & ab omni vulnere prorsus
685 Immunes, nullum quia celant intus inane.
Præterquam quòd enim vacuum non esse revici
Corporibus cunctis, quæ constat morte resolvi;
Si nequeunt Atomī, quia plenæ, occumbere letō,
Non ergò has sua simplicitas à morte tuerit,
690 Insita durities hoc tantum munere donat:
Sed neque durities; etenim coēuntibus illis
Inter se, vacuum non est quâ parte cohærent,

Et tamen avelli vel te ipso judice possunt.
Sic immortales Atomī non esse probantur.
695 Et quia quidquid habet finem moriturque peritque,
Hoc sine principio non est, at coepit oriri;
Æternas Atomos igitur non esse memento.
Omnia nativo mortalia corpore constant:
Quæque aliquā possunt labi & tabescere causā,
700 Nulla forent penitus, nisi quis foret auctor ut essent:
Est Atomis ideo, verè mortalibus, auctor.

AT quanquam in partes scindi queat infinitas
Materies, tamen haud dicas æqualia magnis
Corpora parva fore, ac nullo discrimine moles;
705 Ex infinitis quasi singula partibus æquè
Constarent. Quamvis etenim sint corpora nulla,
Quæ non dimidiā semper decrescere possint
Parte sui, moles tamen haud scinduntur in æquas;
Parva sed in parvas, in magnas magna: resectis
710 Partibus ut maneant eadem discrimina semper,
Quæ totis fuerant: nam semipede amplior ulna
Semiputata manet, veluti pede grandior ulna est.

SED quâ fronte mihi hæc Epicurus? Nonne sub unâ
Semina Materiæ locat infinita figurā?
715 Dicam igitur. Tot sunt Atomī cujusque figuræ,
Summa figurarum quot circumpletebitur omnis.
Insuper, hic numerus speciem qui continet unam,
Æquatur numero species qui continet omnes.
Totum adeò per te non majus parte videtur.
720 Si capis hæc absurdā, profarisque ore sereno,
Cur ea non capies quæ demonstrata reliqui?